A regionális fejlődés elmélete és modelljei. Policentrikus fejlődés

BORBÉLY LÁSZLÓ

A fejlődés és a gazdasági fejlődés fogalma

A fejlődés széles alkalmazhatósági körrel rendelkező fogalom, a kifejezés értelme szakterülettől, kontextustól függően váltakozik. A fejlődés meghatározása kizárólag evolúciós elméleten alapulhat, ez azonban változik a gazdasági, társadalmi és politikai irányzatok dinamikájának függvényében.[1] A fejlődés elemzése az antropológia, szociológia, gazdaságtudomány és politikatudomány területén használt módszertanon és fogalmi modelleken alapszik. A magyarázó tényezők függvényében megkülönböztethetőek az endogén (belső oksági magyarázatok) és az exogén (külső oksági magyarázatok) fejlődéselméletek. Mindenik fejlődési modell meghatározza azt a belső vagy külső teret, amelyre a fejlődési stratégiák és politikák vonatkoznak. Számos fejlődéselmélet kiindulópontját a gazdasági elméletek képezték. Azok a gazdasági elméletek, amelyek a belső gazdasági erőkre koncentrálnak, a gazdasági fejlődés elméleteihez tartoznak, míg a gazdasági növekedési elméletek azokra a külső gazdasági erőkre koncentrálnak, amelyek meghatározzák a növekedést.

A gazdasági fejlődés az 1940-1950-es években válik különálló vizsgálati tárggyá, Ázsia, Közép-Kelet és később Afrika dekolonizációs folyamataival egy időben. Eleinte a gazdasági fejlődés elemzése a régi gyarmatok szegénysége és fejletlensége gazdasági okainak feltárására, valamint a gazdasági fejlődéshez vezető körülmények tanulmányozására összpontosított. Az 1950-es évek gazdasági fejlődés elméleteinek középpontjában a termelés és a fogyasztás növekedésének kérdése állt, amely a munkahelyek száma és foglalkoztatás növekedéséhez vezetne, amelyek a maguk során az életszínvonal növekedését és az egyének jólétét eredményeznék. A 20. század elején a stabil gazdasági növekedési tendenciáknak köszönhetően a hosszú távú gazdasági növekedést bizonyosnak tartották, és a szakértők figyelme az egyensúly elemzése, illetve a neoklasszikus paradigmák felé terelődött. Ezen gondolati iskolában központi szerepet kapott a létező erőforrások legjobb felhasználási és elosztási módjának kérdése.

Ez a két nagy tradicionális elméleti gazdasági irányzat a 18. és 19. század klasszi-

[1] Klaren, F. Peter - Bossert, J.- Thomas 1986. *Promise of Development: Theories of Change in Latin America.* WestwiewPoint.

Kus gazdasági elméletein alapul. Gazdasági szempontból, a fejlődés fogalmának meghatározására kiemelkedő fontossággal bírnak az Adam Smith és David Ricardo által képviselt klasszikus gazdasági iskolák elméletei. Mindkét iskolában a gazdasági elméletek középpontjában a gazdasági fejlődés kérdésköre áll.

A gazdasági fejlődés különbözik a gazdasági növekedéstől,[2] ez utóbbi tulajdonképpen az első következménye. A klasszikus gazdasági elméletek a megtakarításokat és a felhalmozásokat tartják a legfontosabb növekedési forrásoknak. Schumpeter számára a gazdasági növekedés a tőke és a termelés fokozatos növekedésében rejlik, míg fejlődésről csak akkor beszélhetünk, ha a technikai újítások új termelési módszerek, új termékek vagy új szervezési módszerek alkalmazásához vezetnek. Csak akkor van fejlődés, ha a termelési tényezők felhasználása innovatív módon történik, a gazdaság fejlődhet a technikai újítások bevezetése által. A technikai újításokat bevezető vállalkozóknak nem kell feltétlenül kapitalistáknak vagy ipari vállalkozóknak lenniük. Schumpeter ugyanakkor bevezette a gazdaság kreatív és alkalmazkodó válaszának fogalmát, válasz, amelyet a környezeti változások váltanak ki. Az alkalmazkodás a gazdaság azon tulajdonságára vonatkozik, ahogyan az a munkaerő növekedése vagy egy iparág kiterjesztése okozta változásokra reagál. A kreatív válasz, mind gyakoriságát, mind intenzitását tekintve, a vállalkozás tagjainak cselekedeteivel, viselkedésével, ismereteivel és képességeivel van összefüggésben. A schumpeteri szemléletben, a kapitalista társadalom alapjának és struktúrájának megértése érdekében, elengedhetetlen a vállalkozói tevékenységet kiváltó, alakító, kedvező vagy akadályozó körülmények ismerete. Idevágó példa lehet az információs technológia megjelenése által kiváltott válasz, amely fejlődéshez és implicite gazdasági fejlődéshez vezetett mindazon országokban, ahol használták ezt a technológiát.

A továbbiakban a régió fogalmának meghatározásait adjuk, leírjuk a különféle típusokat és a régiófejlesztés romániai kontextusát.

A régió fogalmának meghatározása és a régiók típusai

A szakirodalomban számos szerző összesíti a régió fogalmának különböző meghatározásait és értelmezéseit. Louis Fawcett [3] a régió, a regionalizmus és a regionalizáció fogalmait „vitatottnak és gyakran homályosnak" tartja. A fogalom

[2] Hosseini, Hamid 2003. Why development is more complex than growth: clarifying some confusions. *Review of Social Economy*, Volume 61, Issue 1st March 2003, 91110.

[3] Fawcett, L. 2004. Exploring regional domains: a comparative history of regionalism. *International Affairs vol.* 80, no. 3, 2004, 429-446.

többértelműségét több szerző hangsúlyozza, így Rune Dahl Fitjar[4], Jensen (idézi McDonald, 1966) és mások. A régió fogalmának meghatározására irányuló próbálkozások először a geográfusoknál jelennek meg a 19. században, majd 1950 után a közgazdászoknál és politológusoknál is fellelhetők[5].

Benko, egy francia kutató, a régió fogalmának meghatározására irányuló folyamat három szakaszát különíti el. A szerző szerint az első szakaszt a természetes régióról a gazdasági régióra való átmenet képezi. A második szakaszt a térrel foglalkozó közgazdászok uralják, például Brocard és Leontief, akik részleges meghatározásokat adtak. A harmadik szakaszban Boudeville, Perroux, Richardson és társaik meghatározzák a homogén, csomóponti és tervezési régiókat (Benko 1998. 1415). A szerző következtetése az, hogy „a régió fogalmának 20. századi fejlődése megértette a közgazdászokkal, geográfusokkal, történészekkel és szociológusokkal, hogy a régió egy fokozatosan felépített társadalmi termék, amelyet a társadalmak építettek fel életterükben" (Benko 1998. 16).

Paasi meglátásában a régió egy politikailag és kulturálisan előállított társadalmi kategória[6]. A regionális tudomány egyik megalapítója, Walter Isard szerint a régió nem csak egy térbeli dimenziókkal rendelkező egység, hanem olyan egység, amelyet több megközelítés alapján próbáltak definiálni a regionális tudomány művelői[7]. Lajugie számára „a régió olyan entitást alkotó földrajzi területnek felel meg, amely egyszerre teszi lehetővé az emberi és természeti jelenségek leírását, a társadalmi-gazdasági adatok elemzését és közös politika alkalmazását. Jellemzője a homogenitás és a funkcionális integráció, a megélt szolidaritás érzése és a más regionális egységekkel, a nemzeti és a nemzetközi térrel való kölcsönhatás" (Benko 1998.15). Benedek szerint a régióknak van egy sor közös alkotóelemük, mint amilyen az elhelyezkedés, a távolság, a terjedelem, a polaritás, a térbeli szerkezet és az egymással való kapcsolat (Benedek 2004. 34-35).

Az idők során különböző kutatók számos **régiótípust** különítettek el és határoztak meg, amelyeket az alábbiakban röviden bemutatunk. Blotvogel szerint a régiók

[4] Fitjar, R. D. 2006. Building Regions on Economic Success: Prosperity and Regionalism in Rogaland, *Scandinavian Political Studies*, Vol. 29, No. 4, 2006, 333-355.

[5] Benko, G. *La science régionale.* PUF, Paris, 1998, 71.*6*

[6] Benedek, J. 2004. *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională.* Presa Universitară Clujeană, 310.

[7] Lengyel, I. Rechnitzer, J. 2004. *Regionális gazdaságtan.* Dialóg-Campus, 391.

három különböző perspektívából épülhetnek fel: analitikus, cselekvő és érzékelési. Az analitikus perspektívából létrejött régiók lehetnek homogének, csomóponti-funkcionálisak és policentrikusak. A cselekvő régiókat a gazdasági és a politikai-közigazgatási szervezetek hozzák létre. Az érzékelési régiók pedig a régióról és az ott lakók identitásáról alkotott szubjektív képeken alapulnak (Terlouw 2001. 77-78). Lipietz úgy határozta meg a gazdasági régiót, mint egy olyan teret, amely a termelési módok és formák homogén artikulációs területét képezi (Benko 1998. 15-16).

A homogén régió az a régió, amely behatárolása a hasonlóságok és különbözőségek elméletén alapszik. Ugyanahhoz a régióhoz olyan térbeli egységek tartoznak, amelyek bizonyos ismérvek alapján hasonlítanak, és nem tartoznak ugyanazon régióhoz azok az egységek, amelyek különböznek. Ezek az ismérvek lehetnek gazdasági, demográfiai, társadalmi, politikai vagy más ismérvek. Így többféle homogén régiót definiálhatunk, mint például: mezőgazdasági, városi, turisztikai régiók stb. (Lásd még Lengyel, Rechnitzer 2004, Illés 2005, Benedek 2004). A különböző ismérveket statisztikai adatok határozzák meg, és a homogenitás ezek területi koncentrációját mutatja. A homogén régiót tehát „az elemi egységek jellemzőinek minimális szétszóródása jellemzi" (Benko 1988. 15).

Egy másik típusú régió a polarizált régió/csomóponti régió/funkcionális régió, amely a tér mint erőtér fogalmával van összefüggésben (Benko 1988. 15), és egy központi tér és annak perifériája közötti viszonyrendszerrel jellemezhető (Benedek 2004. 37). Ezek többnyire gazdasági kapcsolatokon alapulnak. A központi terek számának függvényében a régiók lehetnek egycsomósak és többcsomósak. Ebben a régiótípusban a központ és a periféria között egy erős egymástól való függés, egymásrautaltság figyelhető meg. Ezen típus elemzésekor nagy hangsúlyt kell fektetni a kapcsolatok intenzitására, gyakoriságára és térbeli irányultságára. Benedek négy típusú térbeli kapcsolatot különböztet meg a központi tér/központi terek és ezek vonzáskörzete között: térbeli elhelyezkedési kapcsolat, termelési és szolgáltatási kapcsolat, mobilitási kapcsolat, kommunikációs kapcsolat (Benedek 2004. 40-46).

Egy érdekes adat derül ki egy, az OECD által végzett kérdőíves felmérésből, amely szerint 22 tagállamból 17 a munkaerőpiac alapján definiálja a funkcionális régiót. Ily módon „a funkcionális régiók szervesen beépített területek abban az értelemben, hogy az alkalmazottak kifele irányuló mobilitása nagyon alacsony vagy nem is létezik. Más szavakkal, az adott régióban élők munkahelye a régió határain belül van".[8] A tanulmány leszögezi, hogy több államban a funkcionális régiók elhatárolódása egy

[8] Cattan, N. 2002. Redefining territories: functional regions, Territorial Development Service Territorial Development Service Committee, OECD, 15.

központ vagy pólus alapján történik, így Kanadában, Csehországban, Dániában, Franciaországban, Németországban, Norvégiában, Portugáliában, Svédországban, Svájcban és az Amerikai Egyesült Államokban is. Olyan államok is vannak, amelyekben a funkcionális régió nem egy központ alapján definiálható: Finnország, Magyarország, Olaszország, Lengyelország, Nagy-Britannia (Cattan 2002. 45).

A fejlesztési régió egy „cselekvésre irányuló operacionális fogalom" (Benko 1988. 15). Ez lehet közigazgatási régió, de nem kell feltétlenül annak lennie. Az Európai Unió szintjén léteznek bizonyos statisztikai régiók, ún. „NUTS régiók". A 2003/1059-es Szabályzat meghatározza a három NUTS szintet, megszabván a lakosság minimális és maximális számát mindegyik szintre:

Szint	Minimális lakosságszám	Maximális lakosságszám
NUTS 1	3 000 000	7 000 000
NUTS 2	800 000	3 000 000
NUTS 3	150 000	800 000

A régió fogalmának történelme Romániában

A régió fogalmának romániai történelmére vonatkozó írásában, Găitan[9] szerint majdnem egy századig (a 19. század második fele és a 20. század első fele) a régiónak mellékes szerepe volt Románia közigazgatási-területi történelmében, bár rendelkezett elméleti támogatottsággal, a jogszabályok többségében mellőzték (Găitan 2006. 2). A kifejezés először az ötvenes években jelenik meg hivatalosan, amikor Románia elfogadja a szovjet területrendezési modellt, amely régiókon és rajonokon alapult[10] (Cojanu 2004. 61). Az 1950-ben elfogadott törvény 28 régiót határozott meg, ezek száma 18-ra csökkent 1952-ben, majd 16-ra 1956-ban, míg végül 1968-ban a régiók teljesen eltűntek az ország területi struktúrájából (Găitan 2006).

1990 után az első tanulmány, amely statisztikai régiókat azonosít be Romániában, Dumitru Sandu 1996. évi írása, amelyet egy újabb tanulmánya követ 1999-ben. Dumitru Sandu a történelmi régiókon belül kulturális területeket különböztet meg, az alábbiak szerint:

[9] Găitan, G. 2006. Cadrul conceptual, legislativ şi instituţional pentru amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională în România. Urbanproiect, 65.

[10] Cojanu, V. (Coordonator) 2004. *Cerinţe specifice ale gestionării instrumentelor structurale şi implicaţiile pentru România. Institutul European din România*, 114.

Történelmi régiók	Kulturális területek és megyék
Moldva	1. Bákó, Neamţ, Suceava, Vrancea 2. Galac, Iaşi 3. Botoşani, Vaslui
Munténia	4. Argeş, Dâmboviţa, Prahova 5. Buzău, Brăila 6. Călăraşi, Giurgiu, Ialomiţa, Teleorman
Olténia	7. Dolj, Olt, Mehedinţi 8. Gorj, Vâlcea
Dobrudzsa	9. Konstanca, Tulcea
Erdély	10. Fehér, Hunyad 11. Brassó, Szeben 12. Kolozs, Maros 13. Kovászna, Hargita 14. Beszterce-Naszód, Szilágy
Körösvidék-Máramaros	15. Máramaros, Szatmár 16. Arad, Bihar
Bánát	17. Krassó-Szörény, Temes
Bukarest	18. Bukarest-Ilfov

Forrás: Cojanu 2004. 62.

1997-ben Románia Kormánya és az Európai Bizottság vegyes munkacsoportja kidolgozta a *Zöld Könyv. Románia regionális fejlesztési politikája* című dokumentumot.[11] A Zöld Könyvben nyolc fejlesztési régiót, amelyek a ma általunk ismert fejlesztési régiókká váltak, valamint tizenöt alrégiót azonosítottak be. A tanulmány a régiókat meghatározó elvek közé sorolja a következőket:

– a területi problémák beazonosítására irányuljanak,
– tegyék lehetővé megfelelő terek kialakítását bizonyos típusú tevékenységek számára, mint amilyenek a pénzelosztás, az illetékek megkülönböztető behajtása, az együttműködés vagy partnerség stb.,
– a régióbeli regionális fejlesztési szakértők, döntéshozók és lakosok együttesen hozzák létre (Zöld Könyv, 1997. 34).

A fenti három régiótípusra vonatkoztatva, első látásra úgy tűnik, hogy a romániai régiók beilleszkednek a fejlesztési régió típusába. Az így megalkotott régiók azok a területek, amelyekre hivatkozunk akkor, amikor a területi egyenlőtlenségekről beszélünk.

Területi egyenlőtlenség alatt a gazdasági jelenségek intenzitásbeli különbözőségét értjük egy adott ország régióin

[11] *Carta Verde* 1997. Politica de dezvoltare regională în România, Guvernul României şi Comisia Europeană, 88.

belül[12] (OECD, 2003. 8). Ugyanakkor a fogalom az egyenlőtlenség vagy különbözőség fogalmaival is definiálható[13] Tágabb értelemben, a területi egyenlőtlenség fogalma leírja a megfigyelt egységek gazdagságának, társadalmi és gazdasági körülményeinek és lehetőségeinek különbözőségeit, vagy általánosabban fogalmazva, azon társadalmi-gazdasági mutatók eltéréseit, amelyeknek normatív értelmet tulajdonítunk.[14]

Tanulmányunk számára fontos a területi egyenlőtlenségek mérése, az erre használt mutatók. Az OECD 1994 óta dolgozik az állami alegységekre vonatkozó területi mutatók és statisztikák meghatározásán, amelyek lehetővé teszik a fenntartható fejlődés ellenőrzését. Ezen kutatások keretében négy területet határoztak meg, amelyek esetében a fejlődés megítélésére szükségesek a területi mutatók:

1. gazdasági: termelékenység, növekedés, befektetés, innováció stb.
2. társadalmi: jövedelem, szegénység, foglalkoztatás, oktatás, egészségügy, lakhatás, stb.
3. demográfiai: sűrűség, migráció stb.
4. környezeti: éghajlat, kulturális örökség stb.[15]

A területi egyenlőtlenségek több dimenziója ismert (Benedek 2004. 216-217, Alasia, 2002. 47, OECD, 2003. 8), amelyek az OECD által meghatározott területek szerint csoportosíthatóak: gazdasági, társadalmi, demográfiai és környezeti. Mivel azonban a területi egyenlőtlenségek többdimenziósak, nem lehetséges egyetlen mutató segítségével jellemezni őket. Mind a négy területhez tartozó egyenlőtlenségek több mutatót tartalmaznak, amelyek egydimenziós vagy többdimenziós változók lehetnek (Benedek 2004, 217-218). Az alábbiakban bemutatjuk a szakirodalomban ismert, a területi egyenlőtlenségek mérésére használt legfon-tosabb mutatókat:

1. Egy főre jutó Bruttó Nemzeti Termék (GDP), az országos átlagtól való szórásként (Meyer–Hochet 2002. 7), vagy a lakosság száma szerinti súlyozott szórásként (Benedek 2004. 217) számolható ki.

[12] OECD titkárság 2003. *Geographic concentration and territorial disparity in OECD countries*, Public Governance and territorial development directorate, Territorial Development Policy Committee, Working Party on Territorial Indicators, 24.

[13] Atalik, G. 1990. Some effects of regional differentiation on integration in the European Community, papers of the *Regional Science Association*, vol. 69, 1990, 1119.

[14] Alasia, A. 2002. *Alternative measures of Territorial Disparity: An Application to Canada.* OECD, Public Governance and territorial development directorate, Territorial Development Policy Committee, Working Party on Territorial Indicators.

[15] Meyer, H. Hochet C. 2002. *Territorial indicators of socio-economic patterns and dynamics.* OECD, 31.

2. Az egy főre jutó GDP különbségeit három összetevő különbségei magyarázzák: a munka termelékenysége, foglalkoztatottság és a gazdasági aktivitás mértéke. Mindegyik összetevő az egy főre jutó GDP különbségeit meghatározó tényezők mutatójaként jelenik meg (Spiezia 2004. 4).[16]

3. Munkanélküliségi ráta.

4. Módosult GINI-együttható. Ezt az általában a jövedelmek egyenlőtlenségét mérő mutatót az OECD-kutatók úgy módosították, hogy alkalmas legyen a területi problémák mérésére (lásd a részletes módszertant, OECD, 2003).

5. Jövedelem, amelynek több dimenziója elemezhető: egy főre jutó jövedelmek különbségei, összjövedelmek különbségei, tartós különbségek (lásd Alasia 2002. 11).

6. Béta konvergencia együttható, amely a GDP egy általános szintjétől indul, amelyhez viszonyítja ennek növekedési ütemét, kiszámítva a kettő közötti korrelációját (Benedek 2004. 217).

A *Zöld Könyv. Románia regionális fejlesztési politikája* dokumentum egyazon PHARE programon belül elkészült két jelentést említ meg, amelyek a romániai regionális egyenlőtlenségeket elemzik. Ezekben a szerzők két mutatót használnak az egyenlőtlenségek leírásakor:

1. Globális fejlesztési index, amely négy csoportba rendezett 17 mutatót tartalmaz:

– gazdaság: egy főre jutó GDP, munkanélküliségi ráta,
– infrastruktúra: 100 km^2-re jutó közutak sűrűsége, 100 km^2-re jutó vasutak sűrűsége, 1000 főre jutó telefon-előfizetések száma, 1000 főre jutó kórházi ágyak száma, a középiskolába beiratkozott tanulók számaránya a 15-18 éves korcsoportban, a naponta egy főre jutó ivóvíz mennyisége, a vízhálózatra csatlakozott lakások számaránya az összlakásszámhoz képest,
– demográfia: emberi nyomás indexe, nettó migrációs ráta, vitalitási index, városi lakosság számaránya,
– családi életszínvonal: 1000 főre jutó saját tulajdonú gépkocsik száma, az elemi oktatásnál magasabb iskolázottsággal rendelkezők számaránya a 12 éven felüliek körében, megyék közötti migráció, csecsemőhalandósági ráta.

2. Globális fejlesztési index, amely ez alkalommal öt csoportba rendezett 12 mutatót tartalmaz:

– gazdaság: ipari termelés, 1000 lakosra jutó alkalmazottak száma,
– infrastruktúra: 100 gimnáziumi és középiskolai tanulóra jutó tanárok száma, 1000 lakósra jutó orvosok száma, egy főre eső központilag szolgáltatott ivóvíz

[16] Spiezia, V.**:** *Mesurer les économies régionales,* Cahiers statistiques, OECD, 2004, 7.

– háztartási erőforrások: 1000 főre jutó saját tulajdonú gépkocsik száma, 1000 főre jutó telefon-előfizetések száma, 1000 főre jutó televízió-előfizetések száma,
– társadalmi demográfia: 1000 újszülöttre jutó csecsemőhalandósági ráta, 1000 főre jutó beköltözések más megyéből, 1000 főre jutó átköltözések más megyébe,
– városiasodás: a városiasodás mértéke, mint a városi lakosság számaránya az összlakossághoz képest (Zöld Könyv, 1997. 89).

Benedek hét kategóriába csoportosítja a regionális egyenlőtlenség mutatóit, megkülönböztetve a gazdasági, társadalmi-kulturális, demográfiai, szerkezeti, ökológiai és hierarchiai mutatókat. A gazdasági mutatók csoportja a következő tényezőket tartalmazza: egy főre eső átlagjövedelem, munkanélküliségi ráta, GDP, egy főre eső GDP, a GDP éves növekedési/csökkenési rátája, egy főre eső GDP az országos és a közösségi átlaghoz viszonyítva, foglalkoztatottság, új cégek létrehozásának rátája, külföldi tőkéjű cégek száma, külföldi tőke mérete, 100 lakosra jutó ipari foglalkoztatottak száma, 100 lakosra jutó kutatási-fejlesztési tevékenységekben foglalkoztatottak száma, befektetési ráta, egy főre eső befektetések száma, 100 hektár szántóterületre jutó traktorok száma, a munka termelékenysége (Benedek 2004. 218-219).

Az Európai Unió szintjén létező területi egyenlőtlenségek megléte már az Európai Közösségek létrejötte óta a kérdés legmagasabb politikai szinteken való tárgyalásához, valamint a közösségi politikákban megjelenő stratégiai célkitűzések kidolgozásához vezetett.

Regionális fejlődés európai kontextusban

Már 1957-ben a Római Szerződés preambulumában szerepelt a Közösség harmonikus fejlődésének célkitűzése, valamint a különböző területek gazdasági fejlettsége közötti különbségek és a kedvezőtlenebb adottságú területek elmaradottságának csökkentése. A regionális fejlesztési politika a legrégebbi közösségi politikák közé tartozik, ennek célkitűzései ismerhetők fel a ma használatos gazdasági, társadalmi és területi kohézióban.

A gazdasági és társadalmi kohéziót 1986-ban definiálták az EU célkitűzéseként, az Egységes Európai Okmány hatályba lépésekor.[17] Ennek célja a régiók és államok

[17] Jelenleg a gazdasági és társadalmi kohézió az Európai Közösséget létrehozó szerződés 2. cikkében lelhető fel, mint irányadó elv és a Közösség feladata, továbbá a XVII Cím, 158-162 cikkekben, valamint a Maastrichti Szerződéssel egyidőben elfogadott 15. számú Jegyzőkönyvben.

közötti fejlettségi különbségek csökkentése. Már az 1970-es évtől kezdődően létezett egy fokozatosan megvalósuló regionális politika, a kohézió az 1990-es évek közepétől kapott politikai jelleget.

Az Agenda 2000 megjelenésével az Európai Bizottság a regionális politika hatékonyabbá tételét javasolta azáltal, hogy az anyagi támogatásokat kiemelt célokra összpontosította. Az anyagi támogatást ma az Európai Regionális Fejlesztési Alap, az Európai Szociális Alap és a Kohéziós Alap biztosítja. A követett célkitűzések a következők:

– Konvergencia – azon államok és régiók konvergenciájának gyorsítása, amelyekben az egy főre eső GDP a közösségi átlag alá esik, a gazdasági fejlődés és a munkahelyek teremtése körülményeinek javítása által.
– Regionális versenyképesség és foglalkoztatás – a régiók versenyképes-ségének, vonzerejének és foglalkoztatásának erősítése
– Európai területi együttműködés – a határokon átnyúló, nemzetek és régiók közötti együttműködés javítása.

A **területi kohézió** kérdéskörének vitája a kilencvenes évek elején kezdődött és az Európai Területfejlesztési Perspektíva elfogadásához vezetett az 1999-es évben. Tovább folytatva ezt az irányt, az Európai Bizottság megerősítette a területi együttműködést az INTERREG program indítványozása, valamint az Európai Területtervezési Megfigyelő Hálózat (ESPON **-** *European Spatial Planning Observation Network*) 2002. évi létrehozása által.

A 2007 májusában Lipcsében elfogadott Európai Területi Terv[18] és a 2007 novemberében elfogadott Területi Terv Első Cselekvési Programja új erőt adtak a vitának, beazonosítván hat területi prioritást (a regionális innovációs klaszterektől, ökológiai struktúráktól és kulturális erőforrásoktól a települések policentrikus fejlődéséig és új kormányzási formákig). Ugyanakkor, a 2007-es év végén a Bizottság felkérte a tagállamokat egy olyan kérdőív kitöltésére, amely a területi kohézió fogalmának meghatározására és országos szintű alkalmazására vonatkozott.

A területi kohézió a Lisszaboni Szerződés különálló célkitűzését képezi. (A szerződés még nem lépett hatályba.)

A gazdasági fejlődés folyamatának megértése, alkalmazása és tervezése több diszciplína összekapcsolását, valamint képzelőerőt és tudományos szigort is feltételez. A továbbiakban a policentrikus fejlődés legfontosabb jellemzőit írjuk le, a növekedési pólusokon alapuló fejlesztési modellre jellemző feszültségekből, dilemmákból és referenciákból kiindulva. Ezt követően a policentrikus fejlődés

[18] Az Európai Unió területi terve:http://www.mie.ro/_documente/dezvoltare Teritoriala/amenajarea_teritoriului/Agenda_teritoriala.pdf.

európai szintű meghatározását járjuk körül, majd a növekedési pólusokon alapuló fejlesztési rendszer összetevő elemeit és előfeltételeit határozzuk meg.

Nemzeti konvergencia versus regionális konvergencia, regionális egyenlőtlenségek

Romániának, az Európai Unió új tagállamaként, de az Unió tagjaként is, mint olyan, egyik célkitűzése a reális konvergencia. A reális konvergenciának két összetevője van: a nemzeti konvergencia és a regionális konvergencia. A két összetevő közötti arbitrázs, országos szinten, az elfogadott modell egyik alapkérdése a fent említett célkitűzés megvalósítása érdekében.

Ebben a kontextusban az Európai Unió szintjén a nemzeti konvergencia jelöli a kevésbé fejlett országok közötti konvergenciát (vagyis a két hullámban csatlakozott tizenkét új tagállam). A regionális konvergencia ebben a kontextusban a kevésbé fejlett régiók közötti konvergenciát jelöli, vagy az Európai Unió átlaga felé, vagy egy adott államon belül az országos átlag felé.

A nemzeti konvergencia-regionális konvergencia viszonya szempontjából, az egyenlőtlenségeknek az új tagállamok okozta csökkenési folyamatáról elmondható, hogy ennek első szakaszában jelentősen nőtt a GDP, ugyanakkor nőttek a regionális egyenlőtlenségek az egy főre eső jövedelem viszonylatában. Ezt a tényt a növekedési pólusok természetes megjelenése magyarázza, amelyek elsősorban az adott államok fővárosaiban, valamint más nagyvárosokban jelentkeztek. Annak ellenére, hogy a gazdasági fejlődéssel párhuzamosan a regionális konvergencia fontosabbá válhat, az egyenlőtlenségek csökkenésének első szakaszait általában a nemzeti és regionális konvergencia közötti arbitrázs jellemzi.[19]

Az Európai Unió kohéziós körét tekintve megállapítható, hogy azokban az államokban a legjelentősebbek a regionális egyenlőtlenségek, amelyek jelentősebb gazdasági növekedést tapasztaltak. A regionális konvergencia egy gyenge országos szintű gazdasági növekedéssel társítható. Így Írországban és Spanyolországban volt a legnagyobb a gazdasági növekedés, de a legjelentősebb regionális egyenlőtlenségek is itt mutatkoztak. Ezzel szemben Görögországban például gyenge gazdasági növekedés volt, de ezt a regionális egyenlőtlenségek csökkenése kísérte.[20]

A régi tagállamokkal szembeni egyenlőtlenségek csökkenésének első szaka-

[19] Williamson J. 1965. Regional inequality and the process of national development: a description of the patterns, *Economic Development and Cultural Change*, vol. 13, 1965.

[20] Commission Europeenne, *Economie européenne*, no.71, 2001.

szában a nemzeti konvergencia-regionális konvergencia dilemmájának egy lehetséges magyarázatát Kuznets görbéje[21] adhatja. Ez azt jelzi, hogy az egyenlőtlenségek nőnek az eltérések csökkenési folyamatának első szakaszában, majd ezt követően csökkenni kezdenek. Kuznets görbéjének térbeli verzióját Williamson elemezte.[22] Az ő hipotézise szerint azokban az államokban, amelyekben a gazdasági eltérések csökkenésének folyamata zajlik, a regionális egyenlőtlenségek egy „U" alakú görbén rendeződnek el, amely a nemzeti gazdasági növekedési görbe fordítottjaként jelenik meg.

Észrevehető ugyanakkor, hogy azokban az államokban, amelyekben a gazdasági eltérések növekedésének folyamata zajlik, egy bizonyos számú növekedési pólus megjelenése kíséri vagy előzi meg a GDP jelentős növekedését. A tőke és a munkaerő ezen pólusok körüli régiókban tömörülnek, ami a termelékenység és a gazdasági növekedés pozitív dinamikáját eredményezi. Ezek a jelenségek az adott régiók gyorsabb növekedéséhez, és ezáltal a regionális egyenlőtlenségek mélyüléséhez vezetnek. Idővel a növekedési pólusokat tartalmazó régiókban ún. gazdaságtalan hatások jelennek meg, ami a tőke olyan más régiókba való áramlatához vezet, ahol kisebbek a költségek és nagyobb a nyereség. Az új technológiák és a know-how elterjedése folytán a tudás térbeli koncentrálódása csökken. Így a termelési tényezők újrakiosztása hajlamos csökkenteni a zónák közötti egyenlőtlenségeket. Észrevehető tehát, hogy azok az erők, amelyek lendületet adtak a gazdasági növekedésnek, ugyanazok, amelyek első fázisban hangsúlyozzák, majd pedig csökkentik a regionális egyenlőtlen-ségeket.

Egy másik jellegzetesség az, hogy az államok az eltérések csökkentésének folyamata során első fázisban az állami beruházásokat a növekedési pólusok felé irányítják. Ezt vagy azért teszik, mert a gazdasági növekedést tartják prioritásnak, vagy amiatt, hogy a felgyorsult növekedést tapasztaló régiókban erős nyomások nehezednek az infrastruktúrára. A következő fázisban a méltányosság célja kellene elsőbbséget élvezzen, és a befektetések az alacsonyabb gazdasági növekedésű régiók felé kellene irányuljanak.

A regionális és nemzeti konvergenciáról szóló tanulmányában Quah[23] megerősíti ezen jelenségek létét az EU ún. „kohéziós" országaiban.

Egy, ugyanezt a tematikát vizsgáló, Spanyolországra vonatkozó tanul-

[21] Kuznets S. 1955. Economic growth and Income inequality. *American Economic Review*, no. 65, 1955.

[22] 22Williamson J. 1965. Regional inequality and the process of national development: a description of the patterns, *Economic Development and Cultural Change*, vol. 13, 1965.

[23] Quah D.1999. *Models of explicit distribution dynamics.* Commission européenne.

mány [24] arra a következtetésre jut, hogy amennyiben a befektetéseket a méltányosság elvének figyelembevételével hajtották volna végre, a GDP 1,62%-kal alacsonyabb lett volna és a regionális egyenlőtlenségek is, a maguk során, 13,54%-kal kisebbek lettek volna.

Az Európai Bizottság által alkalmazott Lucas-modellben két változat létezik, az elsőben nem létezik regionális politika, míg a második alkalmazza azt.

A modell alapján az első esetre elmondható, hogy minél később következik be a gazdasági emelkedés a jövedelmi különbségek növekedésének köszönhetően, annál nagyobb a gazdasági növekedés rátája (amit Lucas „az utolsónak érkezett jutalmának" nevez), viszont annál hangsúlyosabbak az egyenlőtlenségek is. A második esetben, az elsőként fejlődő régióra, amely a gazdasági fejlődés motorját képezi, pénzdíjakat rónak ki, és a jövedelmeket elosztják a többi régió között. A regionális egyenlőtlenségek kisebbek ebben az esetben, de az összességében vett gazdasági növekedés is kevésbé jelentős. Így a régi tagállamokkal szembeni eltérések csökkenése hosszabb időt vesz igénybe.

Williamson görbéjének hipotézisét az Európai Unió területén belüli egyenlőtlenségek magyarázatának vonatkozásában elemezték. Gyakran elemezték a konvergencia-jelenségeket egyrészt államközi szinten, másrészt túlnyomórészt a „régi tagállamokra" alkalmazva. A regionális egyenlőtlenségek tehát a növekedési pólusok számától, méretétől és dinamikájától függnek, továbbá az országos hatóságok által közép- és hosszú távon alkalmazott regionális fejlesztési politikáktól és a GDP növekedési rátájától.

Davies és Hallet[25] tanulmányai szerint Williamson hipotézise regionális és országos szinten egyaránt megmagyarázza a fejlődési mintákat az EU mind a 15 tagállamában.[26] A modell hasznossága azonban súlyozott. A Williamson görbéjének növekvő részén levő kapcsolat az említett országok legtöbbjére érvényes: az államok közötti lemaradások behozásának motorjaként működik néhány növekedési pólus, amely azonban elkerülhetetlen módon a regionális egyenlőtlenségek növekedéséhez vezet. Egy ennél még fontosabb tény az, hogy a Williamson görbéjének csökkenő részén levő kapcsolat nem igazolódott be ugyanolyan erősen, ami azt jelenti, hogy a regionális egyenlőtlenségek csökkenése

[24] De la Fuente A. 1996. *On the sources of convergence: a close look at the Spanish regions.* CEPR discussion paper, no. 1543.

[25] Davies, S. M. Hallet 2002. *Interactions between national and regional development*. Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA), Discussion Paper 207.

[26] A 15 állam a következő: Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Németország, Görögország, Írország, Olaszország, Luxemburg, Nagy-Britannia, Hollandia, Portugália, Spanyolország, Svédország.

a folyamat előrehaladott szakaszaiban nem automatikusan történik, vagy pontosabban, nem bármilyen körülmények között. Ugyanazon tanulmányok szerint a regionális egyenlőtlenségek csökkenése által kiváltott hatás fenntartásában fontos szerepük van az intézményes szereplőknek, ami a régiók megfelelő elkülönítését, a gazdasági döntések meghozatalához szükséges jogi és közigazgatási kapacitásukat, valamint a proaktív regionális politikák kidolgozására és alkalmazására irányuló képességüket illeti.

Annak ellenére, hogy az említett tanulmány a „kohéziós" államokban lejátszódó folyamatokra összpontosít, az új tagállamok számára is releváns. Ezeken a földrajzi területeken az egy főre eső GDP jóval az EU-15 átlaga alatt van, és a regionális egyenlőtlenségek sokkal hangsúlyosabbak, mint a régi tagállamokban. Ugyanakkor kevésbé jelentősek az állami beruházások, még akkor is, ha számításba vesszük a rendelkezésükre álló strukturális és kohéziós alapok okozta előnyöket is. A fentiek miatt az országos és közösségi pénzelosztások térbeli eloszlásának módja nagy jelentőséggel bír a hosszú távú fejlesztési stratégiák kidolgozásában és alkalmazásában.

Ebben a kontextusban kulcsfontosságú problémává válik a természetes módon megjelent növekedési pólusok támogatásának stratégiai tervezése, valamint az új növekedési pólusok létesítésének ösztönzése a többi régióban. A fejlesztés szisztematikus megközelítéseinek egyik módja a policentrikus fejlesztés lehet. Ez a jól megalapozott fejlesztési típus lehetővé teszi egyrészt a terület kiegyensúlyozott fejlődését, másrészt a nagyvárosokban megjelenő gazdaságtalanságok elkerülését.

A policentrikus fejlődés fogalma az európai zsargonban

Az Európai Területfejlesztési Perspektíva (ESDP-European Spatial Development Perspective) értelmezésében az európai térség célja egy bizonyos formájú fenntartható területfejlesztés, amely egy transznacionális hálózatok által összekötött, policentrikus városi rendszeren alapszik, és amely a gazdasági növekedési övezetek fejlesztésére összpontosít. Az Európai Területfejlesztési Perspektíva területi politikája a piacra és versenyképességre irányul[27], ami egy sor gazdasági, társadalmi és környezeti feszültséggel jár együtt, és újabb kérdéseket vet fel a potenciális nyertesekre és vesztesekre nézve.

Az ESDP alapelvei az európai területi kapcsolatok olyan nyelvezetét használja,

[27] Jensen, O. B. 1997. *Discourse Analysis and Socio-spatial Tansformation Processes: A theoretical framework for analysing spatial planning*, Newcastle upon Tyne, Department of Town and Country Planning, University of Newcastle upon Tyne.

amely a „társadalmi és gazdasági kohézió", „fenntartható fejlődés" és „kiegyensúlyozott versenyképesség" fogalmi háromszögén alapszik. Az ESDP meglátásában ezeket a célkitűzéseket egy kiegyensúlyozott policentrikus városi rendszer, valamint a városi és a vidéki térségek közötti új megállapodások kialakításával lehet megvalósítani, az infrastruktúrához és tudáshoz való kiegyensúlyozott hozzáférés biztosítása által, valamint a fenntartható fejlesztés, az előrelátó menedzsment, illetve a környezet és a kulturális örökség védelme által.[28]

A fenti kifejezések mindegyikének specifikus jelentése van, de ugyanakkor egy tágabb értelmezést is lehetővé tesznek, hiszen a fejlesztési politika kialakulásával jöttek létre.

Így a „policentrikus városi rendszer" fogalmát az 1990-es években definiálták az Európai Bizottság által készült tanulmányok és jelentések kidolgozásakor. Az *Europa 2000+* kibővítette a „policentricitás és gazdasági fejlődés" társadalmi-területi fogalmat, ami a „policentrikus városi rendszer" fogalom megjelenéséhez vezetett, amely ma a regionális fejlesztés diskurzusának központi tényezője, de ugyanakkor tudományos szempontból homályos és többértelmű.

A policentrikus városi rendszer a városok gazdasági növekedése által okozott társadalmi, környezeti, közlekedési természetű problémákra adott válaszként jelenik meg, bizonyos horizontális integrációk létrehozásával és egyes szakképzések szórásával más közeli városi központok felé. Az ESDP-stratégiák egy új policentrikus európai térség felé irányulnak, amely egyrészt városi hálózatok, másrészt közös fejlesztési forgatókönyvek kialakításához vezetnek a határmenti régiókban. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a határmenti városok közötti szoros együttműködés nemcsak gazdasági és funkcionális előnyöket hordoz magában, hanem egy olyan Európa-képet is lehetővé tesz, amelyben az országhatárokat eltörli a városok közötti együttműködésen alapuló új politika. Az ESDP hasznos mint fejlesztés-tervezési dokumentum-eszköz, de a használt fogalmaknak szigorúan megalapozottnak, a módszer alkalmazása által kiváltott hatásoknak pedig számszerűsíthetőeknek kell lenniük.[29]

Növekedési pólusok

Meghatározás és mechanizmusok: Az 1950-es években Francois Perroux kidolgozta a növekedési pólusok elméletét. Az elmélet a szektorok vagy a régiók

[28] CSD 1994. *Principles for a European Spatial Development Policy*. Leipzig, CSD, 4 October 1994.

[29] Lásd még: Ole B. Jensen Tim Richardson 2004. *Making European Space, mobility, power and territorial identity,* Routledge.

kiegyensúlyozatlan növekedési elméleteként értelmezhető. Eszerint a növekedés hatásai nem egyenlően jelentkeznek a különböző gazdasági szektorokban, hanem hangsúlyosabbak azon területeken, amelyek a kezdeti fellendülést okozták - azok, amelyek a fejlődés motorját képezik-, ami megmagyarázza a területi egyenlőtlenségek megjelenését.[30]

Az elmélet a kiegyensúlyozatlan növekedés, makroegységek, aszimmetrikus hatások, gazdasági teljesítmény, dominancia hatás fogalmakon alapszik. Az alapgondolat az, hogy a gazdasági élet nemcsak egymástól elszigetelt versengésben levő cégek működését feltételezi, hanem inkább olyan komplex gazdasági egységek létét, amelyek domináns szerepet töltenek be pozíciójuknak és méretüknek köszönhetően. A fenti jelenségnek tulajdoníthatóan egy hierarchikus modell alakul ki, amely gazdasági növekedést eredményez. A növekedési pólusok vagy egységek közvetlen hatása mellett (innováció, befektetések, termelés) másodlagos hatások is léteznek (kiegészítő befektetések), amelyet az alárendelt alegységek váltanak ki. Ennek a mechanizmusnak az alapján megy végbe a kiegyensúlyozatlan növekedési folyamat, amely a kezdeti fellendülést kiváltó tényezők természetétől függ. A növekedési hatások három úton terjednek: árak, áramlások, elvárások.

A növekedési pólus modellje[31] és ennek térbeli megnyilvánulása[32] Schumpeter (1934) egyes elméleteit tükrözik, megmutatván, hogyan öntik a gazdasági kapcsolatok olyan polarizált struktúrák formáját, amelyek megkönnyítik a pénzügyi tranzakciókat. Ebben a kontextusban a nagyobb cégek által hozott döntések jelentős pénzügyi kihatással rendelkeznek a többi cég viselkedésére, a növekedési pólus szereplőire, figyelembe véve a vásárló-szállító viszonyt. Így számos cég nem cselekedhet saját érdekeinek megfelelően, és az egyéni vállalkozások szintjén az innováció jelentéktelenné válhat. A cégek ezen innovációs viselkedése csak azokban a pillanatokban érezhető, amikor ez egybevág az ugyanazon pénzügyi rendszerben levő nagyobb cégek viselkedésével. Ezen struktúrák hatékony működése a növekedési pólus fejlődéséhez vezet.

Egy másik megközelítés szerint, amely Chinitz[33] vagy Duranton és Puga[34] modelljén alapszik, a változatos iparral és sokféle gazdasági szereplővel (a kis és

[30] D. Jula - N. Jula - D. Ailenei - A. Gârbovean 1999. *Economia dezvoltării, Teoria dezvoltării probleme naţionale dimensiuni regionale.* Editura Viitorul Românesc, Bucureşti.

[31] Perroux, F 1951. *L economie du XX eme siecle.* Paris: Presses Universitaires de France.

[32] Boudeville, J. R. 1966. *Problems of Regional Planning*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

[33] Chinitz, B. 1961. Contrasts in agglomeration: New York and Pittsburgh, *American Economic Review*, 51, 1961, 279-89.

[34] Duranton,G. D. Puga 2001**.** Nursery cities: urban diversity, process innovation, and the life cycle of products. *American Economic Review*, **91**(5), 2001, 145-477.

közepes méretű vállalkozásoktól a nagy vállalkozásokig) rendelkező városok minden gazdasági szereplő számára eredményes fejlődési és növekedési „inkubátorok", amelyek lehetővé teszik a szolgáltatásokat a kis cégek számára is. Ebből az érvelésből kiindulva, a cégek méretétől függő elosztás kritikus a magas innovációs szint elérésére.

Tehát mind a növekedési pólus modell, mind az inkubátor modell az innováció szempontjából lényegesnek tartja a földrajzi közelséget, de míg az első a nagy cégek kulcsszerepére fekteti a hangsúlyt, a második a szektoriális sokszínűségnek tulajdonít nagyobb jelentőséget.

A porteri „ipari klaszter" modell és a schumpeteri „innovációs klaszter" fogalom is szorosan összefügg Perroux növekedési pólusokon alapuló modelljével, az urbanizált gazdaság szükségessége szempontjából. Gyakorlatilag az egy póluson belüli növekedési hatás sokszorosítása érdekében meg kell határozni a városi központ szintjén azokat a kulcsfontosságú szektorokat, amelyek a legfejlettebb érdekkapcsolatokat mutatják a fogyasztók és szállítók között, majd ezeket támogatni kell további erősödésük céljából.

Meg kell említenünk a fent bemutatott modell veszélyeit is. Bebizonyították például, hogy egy régió ipari koncentrációi a termelési ciklus bizonyos fázisaiban versenybeli hátrányokkal járhat a cégek számára. Ugyanakkor a régiók közötti jövedelemelosztási egyenlőtlenségek elsimíthatóak bizonyos iparágaknak a központból a perifériára való áthelyezésével.

A növekedési pólusok elmélete és a regionális fejlődés közötti összefüggés

A növekedési pólusok elmélete vitát és tárgyalást generált és számos kutatás tárgya lett közvetlenül a megjelenése utáni időszakban. Ami a regionális fejlődés elméletének alkalmazását illeti, néhány pontosítást kell tennünk (N. Vanhove[35]) :

- A perifériákus régiókban a regionális intézkedéseket egy pár központba kell összpontosítani, és figyelembe kell venni a pólus méretét;
- A pólus fejlődése nem alapulhat kizárólag a cégek között kapcsolatokon, a gazdasági-társadalmi környezetnek is fontos szerepe van;
- Bár a szektorok közötti kapcsolatok fontosak, ez nem lehet az egyetlen kiindulópont, hiszen például egy kikötő, egy nagy ipari projekt, egy egyetem el tud indítani egy polarizációs folyamatot.

Figyelembe kell vennünk egy régió fejlődésének az előnyeit is. Hogyha egy problémás elszigetelt zónának nincs egy legalább 50 000 fős központja és minimális ellátottsága, továbbá ha nincs helyi kezdeményezés és egy jó gazdasági struktúra, vagy ha a fejlődés magas költségeket feltételez, a megoldást a régión kívül kell

[35] Vanhove, N. 1987. *Regional Policy: A European Approach*, Ashbury.

keresni.[36] A növekedési pólusok elmélete nemcsak a fejletlen zónák fejlesztésének stratégiai fogalma, hanem a nagyon nagy központok növekedésének visszaszorítására is alkalmazható. A nagyon nagy központok esetében olyan nemkívánatos hatások is megjelenhetnek, mint a migráció, munkanélküliség, valamint a gazdasági hanyatlás az adott központtal határos területeken. Ebből a célból, a franciaországi nagyvárosi egyensúlypolitikák és a nyomás alatt levő növekedési központok szerepe, mint fogadó és újraelosztó központok (K. Allen[37] terminológiájában) tekinthetők lehetséges megoldásoknak.

A növekedési pólus optimális mérete. N. Hansen[38] arra a következtetésre jutott, hogy a fejletlen régiókban a 100 000-250 000 fős városok rendelkeznek legtöbb eséllyel a regionális fejlődésre. A szerző úgy véli, hogy elsőbbséget kellene élvezniük a gyorsabban fejlődő központoknak, mivel ezeknek nagyobb kapacitásuk van az új munkahelyek teremtésére. A kevesebb lakossal (50 vagy 30 ezer) rendelkező központok fejlődésének feltétele az illető pólusokban létező iparágak összekapcsolása. Ez egyrészt egymástól függő cégcsoportok szimultán fejlődését feltételezi a központban, másrészt a komplexum tervezését elegendő megfelelő méretű céggel, a méretgazdaságok fejlődése érdekében, hogy ezek a régión kívül is versenyképesek legyenek. Ezen komplexumok tervezése és végrehajtása nem könnyű, de az általuk eredményezett haszon nagyon nagy lehet.[39]

Megállapították viszont azt a tényt, hogy kockázatos és nehéz vállalkozás egy viszonylag kis városban növekedési pólust létrehozni. Egy nagy település szükségességét a következő tényezők támasztják alá:

– az infrastruktúra egyre kifinomultabbá és egységesebbé válik;
– az iparágak egyre inkább szakosodtak és egyre kevésbé integráltak vertikálisan, egyre nagyobb a kereslet a szolgáltatások és más szállítók iránt;
– a jövőben nőni fog az elmaradott régiók fejlődésének biztosítására vonatkozó szükség, és ez csak úgy lehetséges, ha a nagyvárosok pozitív aspektusait ösztönzik az elmaradott régiókban;

[36] Klaasssen, L, H. 1987. *Growth Poles. An Economic View.* In: Vanhove, N.: *Regional Policy: A European Approach*, Ashbury.3.

[37] Allen, K.: *Growth centres and growth centre policy. I*n Warne, E. J. D. 1971 (ed.): *Regional Policy in Efta,* Geneva. In: Vanhove, N. 1987. *Regional Policy: A European Approach*. Ashbury.

[38] Hansen, N.: *Efficient regional resource allocation and growth centre policy*. Paelnick, J. H. P. 1970 (ed.): *Programming for Europe's Collective Needs*, Amsterdam. In: Vanhove, N. 1987. *Regional Policy: A European Approach*, Ashbury.

[39] Allen, K.: Growth centres and growth centre policy. In Warne, E. J. D. (ed.) 1971. *Regional Policy in Efta*, Geneva. In: Vanhove, N. 1987. *Regional Policy: A European*

– a közelség fontos lakhatási tényező marad.

Jelen tanulmányunkban általános leírást nyújtottunk, kontextualizáltuk a regionális fejlődés elméleti és általános gyakorlati vonatkozásait, modelljeit, továbbá a növekedési pólusok elméleti megközelítéseit leltároztuk fel. Bővebb, az Európai Unió egyes tagállamaira vonatkozó bemutatás és elemzés, a EU-ban fellelhető gyakorlati modellek, valamint a romániai kontextus elemzése egy következő tanulmányunk tárgyát képezi majd.

Kulcsszavak: gazdasági fejlődés, policentrikus fejlődés, növekedési pólusok.

Irodalomjegyzék

Agenda teritorială a Uniunii Europene, http://www.mie.ro/_documente/dezvoltare_teritoriala/amenajarea_teritoriului/Agenda_teritoriala.pdf

Alasia, A., *Alternative measures of Territorial Disparity*: An Application to Canada, OECD, Public Governance and territorial development directorate, Territorial Development Policy Committee, Working Party on Territorial Indicators, 2002.

Allen, K. Growth centres and growth centre policy. In Warne, E. J. D. 1971 (ed.): *Regional Policy in Efta*, Geneva. In: Vanhove, N. 1987. Regional Policy: A European Approach, Ashbury.

Atalik, G. 1990. *Some effects of regional differentiation on integration in the European Community.* Papers of the Regional Science Association, vol. 69.

Benko, G. 1998. *La science régionale*, PUF, Paris.

Benedek, J. 2004. *Amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională*. Presa Universitară Clujeană.

Boisier, S. 1981. Growth Poles: Are They Dead? In B. Prantilla (ed.), *National Development and Regional Policy* (Nagoya, Japan: United Nations Centre for Regional Development.

Boudeville, J. R. 1966. *Problems of Regional Planning*, Edinburgh: Edinburgh University Press.

Carrol C. The Lucas Growth Model, http://econ.jhu.edu/people/ccarroll/public/lecturenotes/Growth/LucasGrowth.pdf

Carta Verde 1997. *Politica de dezvoltare regională în România,* Guvernul României şi Comisia Europeană.

Cattan, N. 2002. *Redefining territories: functional regions*, Territorial Development Service. Territorial Development Service Committee, OECD.

Chinitz, B. 1961. Contrasts in agglomeration: New York and Pittsburgh. *American Economic* Review, 51, 27989, 1961.

Commission Europeenne, *Economie européenne*, no. 71, 2001.

Cojanu, V. (Coordonator) 2004. *Cerinţe specifice ale gestionării instrumentelor structurale şi implicaţiile pentru România*. Institutul European din România

De la Fuente A. 1996. *On the sources of convergence: a close look at the Spanish regions*. CEPR discussion paper, no. 1543.

Duranton, G. D. Puga 2001. Nursery cities: urban diversity, process innovation, and the life cycle of products. *American Economic Review*, 91(5), 145477, 2001.

European Commission, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: *Fifth progress report on economic and social cohesion Growing regions, growing Europe COM* (2008) 371, 18 june 2008.

Fawcett, L. 2004. Exploring regional domains: a comparative history of regionalism. *International Affairs* vol. 80, no. 3, 2004.

Fitjar, R. D. 2006. Building Regions on Economic Success: Prosperity and Regionalism in Rogaland. *Scandinavian Political Studies*, Vol. 29, No. 4, 2006.

Găitan, G. 2006. *Cadrul conceptual, legislativ şi instituţional pentru amenajarea teritoriului şi dezvoltarea regională în România*. Urbanproiect.

Hansen, N. Efficient regional resource allocation and growth centre policy. Paelnick, J. H. P. (ed.) 1970. *Programming for Europe's Collective Needs*, Amsterdam. In Vanhove, N. 1987. Regional Policy: A European Approach, Ashbury.

Hosseini, Hamid 2003. Why development is more complex than growth: clarifying some confusions. *Review of Social Economy*, Volume 61, Issue 1st March 2003.

Jula, D. Jula, N. Ailenei, D. Gârbovean, A. 1999. *Economia dezvoltării,* Teoria dezvoltării probleme naţionale dimensiuni regionale. Editura Viitorul Românesc, Bucureşti.

Jensen, O. B Richardson T. 2004. *Making European Space*, mobility, power and territorial identity. Routledge.

Jensen, O. B. 1997. *Discourse Analysis and Socio-spatial Tansformation Processes*. A theoretical framework for analysing spatial planning, Newcastle upon Tyne, Department of Town and Country Planning, University of Newcastle upon Tyne

Ole B. Jensen – Tim Richardson 2004. *Making European Space, mobility, power and territorial identity.* Routledge.

Klaasssen, L, H. 1987. Growth Poles. An Economic View. In: Vanhove, N., *Regional Policy*: A European Approach, Ashbury.

Klaren, F. Peter - Bossert, J. Thomas 1986. *Promise of Development: Theories of Change in Latin America*. WestwiewPoint.

Kuznets S. 1955. Economic growth and Income inequality. *American Economic Review*, no. 65, 1955.

Lengyel, I. Rechnitzer, J. 2004. *Regionális gazdaságtan*. Dialóg-Campus

Lucas R. E. 2000. Some macroeconomics for the 21st century. *Journal of Economic Perspectives*, vol. 14, no. 1, 2000.

Meyer, H. Hochet C. 2002. *Territorial indicators of socio-economic patterns and dynamics*. OECD, 2002.

OECD secretariat, *Geographic concentration and territorial disparity in OECD countries,* Public Governance and territorial development directorate, Territorial Development Policy Committee, Working Party on Territorial Indicators, 2003.

Perroux, F. 1955/1971. Note on the concept of growth poles. In: Livingstone, T. (ed.): *Economic Policy for Development*: Selected Readings. Harmondsworth, Penguin

Perroux, F. 1950. Economic space: theory and applications. *Quarterly Journal of Economics*, 64, 1950.

Perroux, F. 1965. *Note sur la Notion de Pôle de Croissance*, L'Economie du XX Siècle, Paris: PUF.

Perroux, F. 1951. *L' economie du XX ème siècle*, Paris: Presses Universitaires de France.

Quah D. 1999. *Models of explicit distribution dynamics*. Commission européenne

Spiezia, V. 2004. *Mesurer les économies régionales*. Cahiers statistiques, OECD

Vanhove, N. 1987. *Regional Policy*: A European Approach, Ashbury.

Williamson J. 1965. *Regional inequality and the process of national development*: a description of the patterns. Economic Development and Cultural Change, vol. 13, 1965.